

Asım Öz

ozasim76@yahoo.com.tr

10 KASIM ANMALARINDAKİ ÖLÇÜSÜZLÜKLER

10 KASIM ANMA PROGRAMINDA İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ATATÜRK FOTOĞRAFININ ÖNÜNDE SECDE EDER GİBİ EĞİLDİĞİ GÖRÜNTÜLER ÇOK TARTIŞILDI. ÖTEDEN BERİ ATATÜRK'E "YANILMAZLIK", "KUTSALLIK" VE "YOKTAN VAR ETME" BENZERİ NİTELİKLER ATFEDİLEN METİNLERLE BU TABLO ARASINDA ÖNEMLİ BİR İLİŞKİ VAR.

10 Kasım anma programlarından birinde ilkokul öğrencilerinin Atatürk fotoğrafının önünde secde eder gibi durdurulması kamuoyunda eleştiriyi karşıladı. Bu tablo karşısında Kemalizm tartışmaları yeniden alevlendi. Başka okullarda da benzer durumların vuku bulunduğu ortaya çıkmasının ardından Milli Eğitim Bakanlığı, sosyal medyaya yansıyan görüntülerle ilgili kısa bir açıklama yaptı.

Açıklamada, "anma programını anlamından uzaklaştırarak, pedagojik açıdan kabul edilemez bir algıya sebebiyet veren söz konusu etkinlikle ilgili inceleme/soruşturma" başlatıldığı belirtildi. Ardından okulların müdürleri hakkında görevden uzaklaştırma tedbiri alındı. Hassasiyetle takip edildiği

belirtilen soruşturma süreci nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın, aslında eğitim ve kültür gündemimizde süregelen ve tartışılması elzem olan çok daha önemli bir mesele var. Bu mesele, Mustafa Kemal Atatürk'ü anlatan ve büyük ölçüde temel eğitim kademesindeki öğrencilere hitap eden metinlerde karşımıza çıkan manzarayla ilgili. Burada şu soru üzerinde düşünülebilir. Ölçüsüzce sunulan kahramanlık söylevlerinin, söylene söylene bütün gerçekliğini yitirmesi bir yana, acaba Atatürk'ü belli dönemlerin etkisindeki metinlere yansıyan hissiyatla yüceltmeye çalışmak çocukların duygularında nasıl bir etki meydana getirmektedir? Bu sorunun işaret ettiği temel sorun büyük ölçüde, Mustafa Kemal'in zihinlerde tarihi bir kişilik olarak konumlandırılmasını engelleyecek derecede oluşturulan duygu yoğunluğundan kaynaklanmaktadır.

Atatürk'ün tarihselleştirilmesi ve Post-Kemalizm'e geçiş sürecinde, öncelikle çocuklar için edebiyat alanı mercek altına alınmalıdır. Bu noktada, özellikle 10 Kasım anma törenlerinde karşımıza çıkan bazı uygulamalara zemin hazırlayan duygusal yoğunlaşmanın altında yatan birikim üzerinde durmak gerekiyor.

Kendisini "sıkı devrimci" ve "sağlam Atatürkçü" diye niteleyen şairlerin Mustafa Kemal'e adadıkları şiirlerin yanı sıra çocuklar için yazdıkları, hatta çocuk duyarlılığını yansıttığı için baş tacı edilen şiirlerinden birkaçına bakmak gerekiyor. Belki buna ortaokul Türkçe ders kitaplarında çokça alıntılanan şiirler arasında öne çıkanları da ekleyebiliriz.

Kişi Kültü

Türkiye'de uzunca bir dönem edebiyat ve düşünce dergileri Kasım sayılarını Mustafa Kemal Atatürk'e ayırmayı bir gelenek haline getirmişlerdi. Bu dergilerin hemen hepsinde tek parti dönemindeki uygulamalar yanında onun kişiliği ve yaptıkları üstüne yazılar, ona dair şiirler yayımlanırdı. Herkese hitap etme iddiasındaki böyleşi şiirleri çocuklar için edebiyatın bilhassa şiir türündeki örnekleri izledi. Aradan geçen yıllarda manzara pek değişmedi.

O yıllardan itibaren okurlarla buluşan şiirlerin neredeyse tamamı, bir yönüyle Turgut Uyar'ın Pazar Postası'nda 1958'de bir kurucu lidere saygı gösterme durumunu aşan metinler hakkında yazdıklarını doğrular niteliktedir. Uyar, edebiyat dergilerindeki Mustafa Kemal odaklı şiirleri eleştirirken şöyle der: "Şiirlerin birçoğunun Atatürk adı ile yan yana, iç içe bulunmaması gereken, hatta daha fazla bulunması kişiyi tedirgin eden ölçsüzlüklerle dolu. Çoğu kere de onun büyüklüğü ile bağdaşmayacak kadar cılız, sudan, beylik şeyler olması üzüyor bizi. Övgülerimiz çoğu zaman bir duygu övgüsü olmaktan öteye geçemiyor."

 Bursa'nın İznik ilçesindeki Elbeyli İlköğretim Okulu'nda gerçekleştirilen Atatürk'ü anma programında, küçük yaştaki öğrencilerin Atatürk portresi önünde eğildiği koreografiden bir görünüm. (14 Kasım 2019)

Temel eğitimdeki öğrenciler üzerine yapılan akademik çalışmalar, Mustafa Kemal Atatürk'ün öğrencilerce farklı ve sıra dışı bir kişi olması dışında "mucizevi" ve "seçilmiş" bir kişi şeklinde algılandığını açıkça ortaya koyuyor. Bu kült, maalesef ölçsüzlükleri de beraberinde getiriyor.

Kelimelerle Çizilen Atatürk Resmi

Şairlerin büyük yaşlarının ötesine geçen duygularındaki yoğunlaşmayı, yalın ve sade çocuk şiirleriyle de tanınan Fazıl Hüsni Dağlarca'nın eserlerinde net bir şekilde görürüz. Yazar, "İlkokul 1'deki" (1993), "İlkokul 2'deki/Kanatlarda" (1981) ve "İlkokul 3'teki" adlı kitaplarında, çocukların temel okuryazarlık becerilerini kazanma sevinci ile Atatürk'ü tanıma ve sevmeye sürecini belirgin kılmaya çalışır. Kitapların poetik yönünün tamamını burada özetlemek bu yazının ölçeğini aşar fakat kitaplardan en azından birinin ana vurgularının altını çizmek de gerekiyor. İki bölümden oluşan İlkokul 2'deki/Kanatlarda adlı eserin ilk kısmında ikinci sınıftaki bir çocuğun gözünden Atatürk anlatılır. Sonraki bölümde ise öğrenci Atatürk sevgisini bir hayat tarzına dönüştürmüştür. Anlatıcının tasvir ettiği çocuk özne, Atatürk'ün adını okuyup yazabildiği için harfleri sevmekle kalmaz Atatürk'ün, ödevlerine yardım ettiğine, oyunlarına katıldığına inanır. Öyle ki öğretmenin sorularını cevaplayanlara ve yaramazlık yapmayanlara gülümsediğini görür. Daha da önemlisi Atatürk'ün sınıfta olup bitenleri duyabileceği hissettirilir. Çocukların yer aldığı eğitim ortamlarındaki anma ve kutlama programlarına yansıyan Atatürk algısı ile genel olarak bu şekilde hatta daha aşırı metinlerde inşa edilen duygular arasında önemli bir ilişki var. Son günlerde artarak devam eden bazı gelişmeleri hatırlamak bu iddiayı anlamlı çıkaracak örnekler sunuyor.

Mustafa Kemal Atatürk figürü etrafında şekillenen şiirsel algıyı anlamaya çalışmak, Türkiye'nin modernleşme serüvenini farklı bir yol izleyerek yeniden okuma imkanı sunar. Gelgelelim, kişi kültüne dayalı bir ideoloji inşasının ötesine geçen bu durum, Atatürk'ün değişik konularda dile getirdiği görüş, vecize ve uyguladığı siyasetin kullanımı ile bu

ideolojiyi inşa etmeye çalışan ve adı Kemalist'e çıkan şairlerle sınırlı değildir. Türk şiirinin özgün isimlerinden aynı zamanda bir öğretmen olan Behçet Necatigil'in 1951'de yayımlanan ve Cumhuriyet devrinde Türkçe ders kitaplarına en çok seçilen şiirlerden biri olan "Resim" şiiri, Dağlarca ile benzer bir zeminden hareket eder. Şu dizeleri birlikte okuyalım:

"Öğretmenimizin kürsüde/ Verdiği dersi/ Dinler bizimle birlikte/Atatürk'ün resmi./ Çalışkanız, çünkü/ Çalışınca/ Bakarız, Atatürk güldü./ Bir yanlışlık yapsak/Bulutlanır gözleri/ Anlarız, Atatürk üzüldü./ Gelsek, kürsünün dibine/ Görür bizi/ Eğilince."

Kesin olan şu ki, bu tür metinler Kemalizm'in okulda geleceğin vatandaşı olarak gördüğü çocuklarla iletişim kurma biçimini ve kendini nasıl aktardığını da ortaya koyuyor.

Görünür Olanın Ötesi

27 Mayıs 1960 Darbesi sonrasında buna benzer şiirlerin sayısı epey artmış, bunların Türkçe ders ve okuma kitaplarıyla çocuklar için edebiyat eserlerine dahil olması lider kültürünün yeniden tahkimine yol açmıştır. Bu ise onun attığı her adımı, yaptığı her işi doğru saymaya sevk ediyor ve söyledikleri üstüne bir şey demek adeta imkansızlaşıyor; çünkü Atatürk'ü hem eleştiremez hem de aşamaz yapıyor. Aslında bu kült Atatürk'ün tarihselleştirilmesini önlemek bir yana ölçsüz-lükleri de beraberinde getirmektedir. Belirli gün ve haftalarda daha çok fark edilen Atatürk şiirlerinin mevcut şahıs kültürünü pekiştirdiğini ve bunun bilgilendirici metinlere de yansıtıldığı söylenebilir.

Temel eğitimdeki öğrenciler üzerine yapılan akademik çalışmalar, Mustafa Kemal Atatürk'ün öğrencilerce farklı ve sıra dışı bir kişi olması dışında "mucizevi" ve "seçilmiş" bir kişi şeklinde algılatıldığını ortaya koyuyor. Atatürk tartışmalarının yeniden alevlendiği 2017'de Doğan Hızlan Hürriyet gazetesindeki bir yazısında günümüzde neden Atatürk şiiri yazılmadığını ele almıştı. Şiirlerden alıntılar yapan yazar "akılcı Atatürk" anlayışının "duyguları törpülediğinden" dem vurmaktaydı. Doğrusu duyarlılıkların ve hissiyatın düzenlenmesiyle uğraşan böylesi bir yazı mahiyeti bakımından çok şaşırtıcıydı. Çünkü tarihsel bir kişiliğe "yanılmazlık", "kutsallık" ve "yoktan var etme" benzeri nitelikler atfeden duygu yoğun şiirler Mustafa Kemal'i tarihselleştirmenin önündeki en büyük engellerden biri. Böyle bakıldığında her şeyden önce ilkökul seviyesindeki öğrencilerin Atatürk özelindeki algısını anlamaya çalışırken, bu algıyı oluşturan, pekiştiren ve sürekli kılan metinleri ve etkinlikleri eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutmak gerekir. Dolayısıyla eğitim ortamlarında pedagojik bakımdan izahı mümkün olmayan etkinlikleri besleyen, onları etkileyen hayli yüklü kültürel bagaj dikkate alınmadan yapılacak her şey eksik kalacaktır.

Yeni Kemalist çerçevenin güçlenmesiyle birlikte çocuklara dönük Atatürk kitaplarında popüler kalemlerden yararlanma tutumu belirginlik kazandı. Pop Kemalizm'in köşebentlerinden Yılmaz Özdil'in on kitaplık Mustafa Kemal Atatürk serisi bunun neticesi. Öte yandan İpek Çalışlar'ın *Atatürk Çocukluk ve Okul Yılları* (2019) kitabı farklı bir yerde duruyor. Zira bu

eser Mustafa Kemal'in kız kardeşi Makbule Hanım'ın 1950'lerin gazete sayfalarında kalmış anlatımlarından da beslenerek aile hikayesini, çocukluk ve gençlik günlerini, sade bir şekilde anlatır. Benzerlerine göre kahramanı tarihsel bir çerçevede ele almasıyla öne çıkan anlatı, Mustafa Kemal'in çocukluk ilgi ve meraklarından vicdani, ahlaki ve düşünsel gelişimine uzanan bir sürece ayna tutuyor.

Günümüzde Atatürkçülükle ilgili duyarlıklar, semboller veya yüklenen anlamlar eski tarihsel blok tarafından bir yenilgi psikolojisinin, bastırılma öfkesinin, rövanş hissiyatının dışavurumunda bir tutamak olarak da abartılıyor. Unutmamak gerekir ki, popüler ve gönüllü Kemalizm'in yaygınlaştırdığı hissiyat biçimi, buna eşlik eden husumetler ve kişi kültü halen güçlü bir temayüldür. İşte tam bu noktada Atatürk'ün Kasım 1937'de, kendisine verilen Mark Twain Derneği Ödülü'nü kabul ederken "Benim insan taraflarımı övüyorlar!" şeklindeki gerekçesi Kemalistlerin yatışması için iyi bir başlangıç noktası teşkil edebilir.

Genel olanı yoğun bir şekilde gözden geçirmek için her şeyden önce Şükrü Hanoğlu'nun ısrarla altını çizdiği gibi, "Atatürk'ü 'kutsal' bir şahsiyet, düşünce ve siyasetlerini de 'inanç' haline getirmek yerine Cumhuriyet'in kurucusunu tarihselleştirmek gereklidir." En kestirmeden söyleyecek olursak, artık çocuklar için yazıldığı iddia edilen metinler başta olmak üzere Mustafa Kemal Atatürk'ün başka isimlerin "karşı tezi" değil bizzat "kendisi" şeklinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Hiç şüphesiz bu alanda düşülecek en büyük hata pedagojik açıdan kabul edilemez bulunan etkinliklerin bir istisna olduğunun sanılmasıdır. Dolayısıyla bu bağlamdaki uygulamaların ve içeriklerin belirli bir çerçeveye kavuşturulması önemlidir. Böylece Milli Eğitim Bakanlığının ilgili okul müdürlerini görevden almasına neden olan uygulamalar için temel oluşturan okullardaki aşırılıkların da önüne geçilebilir. **K**

Atatürk'ün tarihselleştirilmesi ve Post-Kemalizm'e geçiş sürecinde, öncelikle çocuklar için edebiyat alanı mercek altına alınmalıdır. Bu noktada, özellikle 10 Kasım anma törenlerinde karşımıza çıkan bazı uygulamalara zemin hazırlayan duygusal yoğunlaşmanın altında yatan birikim üzerinde durmak gerekiyor.